

ב"ה

לפֿתֿע פֿתֿאום

מִזְמָה בְּבִגְדֵי • שְׁנֵי צִדְדִים לַמְּטִיבֵע
כִּפּוּר נֶפֶשׁ • שְׂרֵשֶׁרֶת הַזָּהָב

ב

זלמן רוזרמן

תִּכְן הָעֵינִינִים

5 מְזִמָּה בְּבַגְדָד
6 פָּרֶק ראשון – בְּבִטּוֹן הַסְּפִינָה
11 פָּרֶק שְׁנִי – אָב וּבְתוֹ
15 פָּרֶק שְׁלִישִׁי – חַפּוּשִׁים בְּחֻדְקָל
19 פָּרֶק רְבִיעִי – 'קִצָּה חוּט'
23 פָּרֶק חֲמִישִׁי – קִבְצוֹן רְחוּב
27 פָּרֶק שִׁישִׁי – מְטַפַּחַת מְשִׁי
31 פָּרֶק שְׁבִיעִי – תִּיק עַב-כֶּרֶס
35 פָּרֶק שְׁמִינִי – סִכַּנַּת גְּרוּשׁ
39 פָּרֶק תְּשִׁיעִי – מְרוּץ נֶגֶד הַזְּמַן
43 פָּרֶק עֲשִׂירִי – תְּכָנִית נוֹעֶזֶת
47 פָּרֶק אַחַד-עָשָׂר – גְּלוּיִים מְרַעֲשִׁים
51 פָּרֶק שְׁנַיִם-עָשָׂר – אוֹת מְשָׁמִים
55 שְׁנֵי צַדֵּדִים לְמַטְבֵּעַ
56 פָּרֶק ראשון – פְּרָפְרִים וְשִׁמְפָּנִיָּה
61 פָּרֶק שְׁנִי – זְכָרוֹנוֹת וְגַעְגּוּעִים
66 פָּרֶק שְׁלִישִׁי – 'עֵקִיצַת דְּבוּרָה'
72 פָּרֶק רְבִיעִי – לְבַד-לְבַד בְּעוֹלָם
77 פָּרֶק חֲמִישִׁי – חֶפֶה בְּמַחְנֵה-הַפְּלִיטִים
82 פָּרֶק שִׁישִׁי – אוֹלֵד פֶּשֶׁן
87 פָּרֶק שְׁבִיעִי – כּוֹשִׁים דּוּבְרֵי אִיִּדִישׁ
92 פָּרֶק שְׁמִינִי – סְרוּב אֲמִיץ

© כל הזכויות שמורות למחבר

אין להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגרי מידע,

להמחזיז ולתרגם ספר זה או חלקים מתוכו, בלי הסכמה בכתב מהמחבר.

טל' המחבר: 03-9603102, פקס: 1533-9603102 • ruderman10@gmail.com

מסת"ב 978-965-90842-2-7 ISBN

עיצוב וניקוד: אב"י פרלשטיין

איורים: יעל חסין

מהדורה שנייה • טבת ה'תש"ע

מזמרה בבגדד

97 פֶּרֶק תְּשִׁיעִי - לִזְכֹּר הַיָּמִים 'הַהֵם'

102 פֶּרֶק עֲשִׂירִי - צִלְצוּל הַפְּעֵמוֹן

107 פֶּרֶק אֶחָד-עָשָׂר - ד"ש מֵהַמְרִתָּה

112 פֶּרֶק שְׁנַיִם-עָשָׂר - מִירְקָל

117 **כִּפְר נֶפֶשׁ**

118 פֶּרֶק רֵאשׁוֹן - חֶשֶׁשׁ וְדָאָגָה

122 פֶּרֶק שְׁנִי - קַמְפַּה הָאִים

126 פֶּרֶק שְׁלִישִׁי - גְּזֵרָה חֲדָשָׁה

130 פֶּרֶק רְבִיעִי - רַב בְּמַעְקֵב

134 פֶּרֶק חֲמִישִׁי - דָּאָגָה בְּלֵב בֵּית

138 פֶּרֶק שִׁישִׁי - קֶרְבֵּן מִיתָר

142 פֶּרֶק שְׁבִיעִי - חֶפְהָ בַסְתָּר

146 פֶּרֶק שְׁמִינִי - אֵל הַלֵּא נוֹדֵעַ

150 פֶּרֶק תְּשִׁיעִי - שְׁעַת נְקָמָה

154 פֶּרֶק עֲשִׂירִי - מְשֻׁנֵי צַדִּי הַגְּדָר

158 פֶּרֶק אֶחָד-עָשָׂר - כְּלֵא אַגְזוֹסְהִים

162 פֶּרֶק שְׁנַיִם-עָשָׂר - נְטִישָׁה חֲפוּזָה

166 פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה-עָשָׂר - דְּרִישַׁת-שְׁלוֹם מְרַגֵּיעָה

170 פֶּרֶק אַרְבָּעָה-עָשָׂר - סוּף-סוּף לְקַבֵּר יִשְׂרָאֵל

175 **שְׂרִשְׁרֵת הַזֶּהָב**

176 פֶּרֶק רֵאשׁוֹן - תַּנְכָּה בְּצֵל הָאִינְקוּיִזִּיעָה

180 פֶּרֶק שְׁנִי - מְרַגְּלַת בְּתוֹף הַבַּיִת

184 פֶּרֶק שְׁלִישִׁי - אֵיפֹה הַמְשֻׁרְתָת וְהַיְלָדוֹת?

188 פֶּרֶק רְבִיעִי - הַצָּעָה מְפַתָּה...

192 פֶּרֶק חֲמִישִׁי - הַחֲלָטָה אֲמִיצָה

196 פֶּרֶק שִׁישִׁי - כּוֹכְבִים זוֹהָרִים בְּשָׁמַיִם

"לא הרחק מכאן, על חוף הנהר, נצבת ספינתנו..."

פָּרָק ראשון:

בְּבֵטוֹן הַסְּפִינָה

חם קנין כבד רבין על העיר בגדד בעירק. תפלת שחרית בבית-הכנסת הגדול והעתיק, 'צאלח אלכבירה', הסתיימה. המתפללים הסירו מעליהם את התפלין, קפלו את הטליתות ופנו איש-איש לעניניו.

ראש-הקהל, הרופא יצחק אל-קארוון וחכם-יעקב פסעו להם בנחת, שקיות התפלין בידיהם, ושוחחו זה עם זה על עניני הקהלה. איש גבה-קומה, לבוש בגדים גסים וחבוש כובע רחב-שולים, התקרב אליהם.

"שלום יהודים", קרא אליהם. "שלום גם לך", השיבו לו השנים, סוקרים את צורתו, מנסים לנחש מה בפיו. "יש לי עסקה בשבילכם", אמר האיש.

"איזו עסקה?", שאל יצחק אל-קארוון.

"לא הרחק מכאן, על חוף הנהר, נצבת ספינתנו. על ספונה, עצים ובדים ושאר סחורות. אף לא זו העסקה שבאתי להציע לכם. הסחורה האמתית נמצאת בבטון הספינה. דומני שתמצאו בה ענין מיוחד..."

"אנחנו מקשיבים", אמר חכם-יעקב.

"עבדים!", פלט האיש וקרץ בעינו.

"אין לנו צורך בעבדים", הפטירו השנים והתכוונו להמשיך בדרךכם.

”חכו רגעו!“, חייך האיש חיוך שחשף מערכת שנים מכערת. ”מדוע תמהרו! וכי הייתי מטריד אנשים מכבדים כמוכם, סתם-כף?!“.

האיש השפיל ראש ולכסן מבט ערמומי אל העומדים מולו. ”יהודים“, אמר, ”צטרהו!“.

רעד חלף בגופם של ראש-הקהל ושל חכם-יעקב. המחשבה על היהודים המסכנים הכלואים בבטן הספינה זעזעה אותם עמוקות. אף-על-פי-כן השתדלו שלא לחשוף את רגשותיהם. הם ידעו שאם יפגינו סימן קל של התרגשות והתלהבות, יכפל ואף ישלש מחירם של העבדים היהודים.

”אמכר לכם אותם במחיר-מציאה!“, אמר האיש והניח על תוהו יד גדולה ומגשמת, במחווה מזיפת של הגינות וטוב-לב.

”מה אצלך נקרא מחיר-מציאה?“, שאל ראש-הקהל באפוק מאלץ.

האיש בחן פעם נוספת את שני היהודים המכבדים, וזרק: ”חמשים דינרי כסף לעבד הזול ביותר ועשרה דינרי זהב למשבחים שבהם“.

זה היה סכום עצום. הרבה מעבר למקבל בשוק העבדים, באותם ימים.

”אתה יודע יפה מאוד שאיש לא ישלם לך מחיר כזה בעבור עבד“, אמר ראש-הקהל, ”גם אם יהיה זה העבד החזק והיפה ביותר. כשתהיה רציני יותר ומעשי יותר, תחזר אלינו ונדבר“. יצחק אל-קארון וחכם-יעקב החלו להתרחק.

אבל האיש לא נשבר. יתכן שפבר סחר, בעבר, בעבדים יהודים וידע כמה חשובה ביהדות מצות ’פדיון שבויים‘. ”אתם עוד תחזרו אלי“, קרא אחריהם. ”רק אל תמתינו זמן רב מדי. אם עד מחר בבקר לא אשמע מכם, אמכר אותם בשוק הפתוח. הביאו אתכם את מלא הסכום, אפלו לא פרוטה אחת פחות!“...

כשהסתלק האיש מהמקום, שבו ראש-הקהל וחכם-יעקב אל בית-הכנסת כדי לקיים התייעצות רחבה בענין, עם חברים נוספים. לאחר דיון רציני וממושך החלט שלא לשלם את הסכום הגבוה שדרש סוחר העבדים. על-פי דין תורה אסור לשלם מחיר מפקע לגויים – כדי לפדות שבויים יהודים. הסבה לכך היא שהדבר עשוי לעודד את הגויים לתפס עוד ועוד יהודים כדי למכר אותם ולהרויח כף הון-עתק.

”אנחנו נציע לאיש סכום קטן בהרבה מכפי שדרש“, סכם ראש-הקהל את הדיון. ”אם יסכים – טוב. ואם לא – נפעל באמצעות סוחרים ערבים מהשוק, שיקנו את העבדים בשבילנו, במחיר המקבל בשוק“.

כעבר שעה קלה עשתה משלחת יהודית – ובראשה ראש-הקהל וחכם-יעקב – את דרכה אל שפת נהר התדקל. המקום שקק חיי מסחר צבעוניים ורעשניים. ספינות יצאו ובאו במעגן וההמלה היתה רבה.

עד מהרה אתרו את הסוחר וספינתו. זו היתה ספינה ישנה ורעועה. הסוחר הביט בהם בהם בבוז וחיך חיוך של מנצח. הם התעלמו מהחיוך ונגשו ישר לענין. תחלה נקבו בסכום שיהיו מוכנים לשלם בעד העבדים. ”אין לך סכוי לקבל מאתנו – ובדאי לא משאר הסוחרים בשוק – תשלום גבוה יותר“, אמרו בתקיף.

לרגע נראה האיש מפתע. הוא היה בטוח שאם חזרו אליו כל-כף מהר, זה מפני שהסכימו למחיר שדרש. אבל צדין לא היה מוכן להתפשר. ”חבל על זמנכם“, הצהיר בפסקנות.

זיק של רע נצת לפתע בעיני האיש. ”איברהים!“, קרא לאחד מעוזריו. ”קח אותם לסיבוב קטן בבטן הספינה. אולי אחרי שיראו בעיניהם את העבדים, ישנו את דעתם“, אמר.

חברי המשלחת הבינו שהסוחר מנסה לפרט על רגשותיהם. בכל-זאת התלוו אל איברהים שהורידם אל בטן הספינה.

לא היה קשה לזהות, בין כל קבוצות העבדים השונות, את היהודים. לפם של חברי המשלחת נכמר למראה עשרת העבדים היהודים ששכבו שרוצים על קרקעית הספינה, רגליהם וידיהם קשורות ועיניהם משפלות ועצובות.

פרק שני:

אב ובתו

“שלום עליכם, אחים יקרים”, פנה ראש-הקהל יצחק אל-קארוז אל עשרת היהודים הכפופים. “עליכם השלום, אחינו בני בגדד”, ענה לו בקול שקט מי שנראה כמבגר שבחבורה וכמנהיגה. כל יתר התשעה שתקו והסתפקו בניע ראש.

“האמנם תזכו להיות שלוחי ההשגחה העליונה להצילנו מידי שובינו?”, שאל האיש שהציג עצמו בשם נסים. הוא עבר ממצב של חצי-שכיבה לישיבה. לנסים היתה קומה תמירה, זקן הדור ועינים חכמות ומרשימות.

“אנו תפלה לה’ שינחה אותנו בדרך הנכונה”, השיב חכם-יעקב לשאלתו. חברי המשלחת התישבו אף הם על קרקעית הספינה, כדי שלא להדגיש את מצבם העלוב של השבויים.

“מנין אתם. ואיך בכלל הגעתם לכאן?!” תהה ראש-הקהל. נסים הרים את שתי ידיו הקשורות זו לזו, כלפי מעלה, כמקבל עליו את הדין. “הכל בידי השמים”, אמר והשתתק.

כעבר רגע חזר נסים לדבר: “מאלכסנדריה אנו. כידוע לכם, חיי היהודים במצרים קשים למדי. על כן החלטנו להגר משם לספרד. בעצומה של הפלגה, התנפלו על ספינתנו שודדי-ים. הם כפתו אותנו באכזריות ונטלו מאתנו את כל

“האמנם תזכו להיות שלוחי ההשגחה העליונה להצילנו מידי שובינו?”
שאל האיש.

רכושנו. השודדים השיטו את הספינה לחוף קרוב ומכרו אותנו לסוחר-עבדים – בעליה של ספינה זו. חשבנו שאנו נמלטים מהקשיים במצרים והנה נפלנו מן הפח אל הפחת. רבות מחשבות בלב איש...”

יצחק אל-קארון וחכם-יעקב החליפו מבטים עם שאר חברי המשלחת. ראש-הקהל החליט לשתף את השבויים בתמונת המצב. הוא ספר להם על המחר המפקע שדורש בעל-הספינה בעבור שחרורם ועל ההחלטה שנתקבלה בקהלה.

“בשלב זה, אין בכוננתנו לשלם את הסכום העצום שדרש”, אמר. “עליכם להבין... זה פשוט אסור. מצד שני, אל תחשבו לרגע שנפקיר אתכם. אם לא יסכים הסוחר לרסן את תאוות-הבצע שלו, נאלץ לפעל בדרך מחכמת יותר ובעזרת ה' נצליח. עליכם להתאזר בסבלנות ולהוכיח לסוחר המגול שאינכם מאבדים את עשתונותיכם.”

איש מבין השבויים לא סתר את דברי יצחק אל-קארון ולא נסה ללחץ על חברי המשלחת להסכים לתשלום הגבוה. “לו אני במקומכם, הייתי נוהג בדיוק כמוכם”, אמר להם נסים.

נסים בקש מראש-הקהל להתקרב אליו. נסים דבר בלחש. “בקשה אישית לי אליך”, אמר ומיד התמלאו עיניו דמעות. הוא נד בראשו לעברה של צעירה שישבה לא הרחק ממנו, כפותה גם היא בידיה וברגליה. די היה במבט חטוף כדי להבחין בקווי הדמיון הבולטים בינה לבין נסים.

“זוהי דינה”, אמר. “בתי היחידה. אני מוכן ומזמן לקבל עלי בהכנעה כל מה שנגזר עלי משמים. אף איף אוכל להשלים עם גורלה המר של בתי הצעירה שאני אוהב אותה יותר משאני אוהב את עצמי.”

גופו התמיר של נסים החל לרעד מבכי וקולו נשבר. "מאז מות אמה... אני לה אב ואם גם יחד. אנא הבטח לי כי תעשה מאמץ מיחד כדי לפדותה. אנא... אני מתחנן לפניך".

לבו של ראש-הקהל נשבר לנכח תחנוני האב המספן. הוא חבק את נסים חבוק אמיץ ואמר: "אני מבטיח".

חברי המשלחת קמו על רגליהם. "קונו לטוב וה' יהיה בעזרכם", עודדו את היהודים האמללים בטרם שבו ועלו אל הספון. את הדרך משפת הנהר לבתיהם, עשו יצחק אל-קארון וחכם-יעקב וכמותם שאר חברי המשלחת, בלב כבד. "מי יודע אם נהגנו נכון", הרהר חכם-יעקב בקול רם, "אולי בכל-זאת היינו צריכים לשלם כל הון ולפדות את אחינו..."

עוד באותו יום תאמו השניים עם סאלים, סוחר-עבדים מקומי שהיה איש סודם ואמונם, את פרטי תכניתם. סאלים יבוא מחר לשוק בעת שבעל הספינה יביא את עשרת היהודים ויציג אותם למכירה פומבית. רגע לפני שירכשו העבדים על-ידי אחד מסוחריו השוק, יציע סאלים חמשה דינרי כסף נוספים בעבור כל אחד מהעבדים וירכש אותם. את כל הכסף, כמובן, יקבל סאלים מידי הקהלה היהודית שאף תעניק לו שכר-טרחת הגון.

כל הלילה לא הצליח ראש-הקהל לעצם עין. גם חכם-יעקב התהפף על משכבו בחסר מנוחה. הבקר הגיע והשניים מהרו אל שפת הנהר כדי לעקב מקרוב אחר הבאת היהודים אל שוק העבדים.

כשהגיעו יצחק אל-קארון וחכם-יעקב לשפת הנהר, פג לבם. הם סרבו להאמין למראה עיניהם.

פרק שלישי:

חפושים בחדקל

מקום עגינתה של הספינה היה ריק. ראש-הקהל יצחק אל-קארון וחכם-יעקב הביטו איש באחיו כאחוזי הלם. "מה?!... מה זאת אומרת!", מלמל חכם-יעקב בתדהמה. "האיש הזה הוא לא רק רשע, אלא גם שקרן", סנן יצחק אל-קארון בזעם.

"עלינו להזדרז ולאמר את ספינתו", התעשת חכם-יעקב. "קשה להאמין שעזב בטרם האיר יום. אם אמנם צודקת השערתך, יתכן שנצליח להדביק את הספינה הישנה והרעועה שלו".

ראש-הקהל רץ לשכר סירה. בינתיים נסה חכם-יעקב לדלות מידע מן האנשים שפגש על שפת הנהר. כל הנשאלים השיבו שאינם יודעים דבר לגבי שעת הפלגת הספינה ויעדה.

לבסוף מצא חכם-יעקב דיג זקן שספר לו כי בלילה ישן בבקמת דיגים סמוכה לנהר. שעה קלה לפני הזריחה התעורר לקולות המלה שעלו ובאו מתוך הספינה. כשהתקרב למקום, הבחין בסירת פאר הקשורה לדפן הספינה.

"היו שם צעקות וגדופים", ספר הזקן. "לפתע נראו שתי דמיות פוסעות על הספון ועמן נערה צעירה. זה היה מחזה נוגע ללב, משום שאתריהן רץ אדם מבגר שזעק והתחנן שלא יקחוה ממנו. אחריו רץ אדם נוסף שנראה כמו

חמש שעות רצופות נמשך השיט במעלה נהר החדקל. הרוח הדרומית סיעה לסירה לנוע בקצב מהיר למדי. בדרךכם חלפו על-פני אין-ספר רפסודות, סירות וספינות קטנות וגדולות. אף לא אחת מהן היתה זו שחפשו.

בצהריים הבינו יצחק אל-קארו וחקם-יעקב שכפי הנראה טעו בבחירת כוון החפוש. כעת לא נותר להם כבר מה לעשות. יותר מדי זמן חלף מאז יצאה ספינת העבדים לדרך – דרומה. הם נואשו מהתקנה להדביקה.

בלב שבור חזרו השנים לנקדה שממנה יצאו לחפושם. ראש-הקהל וחקם-יעקב פסעו לעבר בית-הכנסת הגדול בראש מרכן וברגלים כושלות. תחושה עמקה של כשלון מלאה אותם. "עלינו לעשות כל שלא-ידינו כדי לעזר לאחינו המספנים. במיוחד לא נוכל לסלח לעצמנו אם לא נציל את הנערה הצעירה", אמר חכם-יעקב. ראש-הקהל הנהן בהסכמה והוסיף: "נצטרף להפעיל את מיטב הקשרים שיש לנו באזור, כדי לעלות על עקבותיהם".

בבית-הכנסת הודיעו השנים על התיעצות חרום – בשתוף כל חברי הקהלה – שתערך למחרת בבקר, מיד לאחר תפלת שחרית.

ערב עגמומי ירד על קהלת יהודי בגדד.

חקם-יעקב ישב בביתו, אפוף מחשבות, כשלתע נשמעה נקישה הסגנית על דלת ביתו. הוא נגש לפתח את הדלת. מולו עמד איש זקן, פרוע ומלכלך. "במה אוכל לעזר לך", שאל חכם-יעקב. "אנא ממך, אל תנהג בי כבאדם זר, הכניסני פנימה!", בקש האיש. חכם-יעקב אמץ את עיניו ואת מוחו בנסיון להזכר אם כבר פגש פעם את האיש שבפתח.

פרק רביעי:

'קצה חוט'

"זה אתה... נסים?! נסים! איך לא הכרתיה!", קרא חכם-יעקב בתדהמה. "הכנס פנימה! ברוך הוא וברוך שמו הגדול שהצילך ממי החדקל..."

בגדיו של נסים היו רטבים והוא רעד מקר. חכם-יעקב הביא לו שמירה חמה ועטף בה את גופו. אחר-כך מהר להגיש לו אכל ומשקה חמים. נסים בלע את הארוחה במהירות. כבר ימים ארפים שלא בא אל פיו כמעט שום דבר-מאכל.

"החיייתי, חכם-יעקב", אמר. "אך חיי אינם שוים מאומה כל זמן שבתי כלואה בארמון הכאליף".

"בארמון הכאליף?!", השתומם חכם-יעקב.

"אכן", ענה נסים בהתרגשות והחל לגולל את מארעות היממה האחרונה:

"לפנות בקר העיר אותנו בעל הספינה ופקד עלינו להתכונן למכירה בשוק העבדים. הוא הורה לנו לשטף פנים, לחליץ עצמות, לנקות ולישר את הבגדים, כדי שהופעתנו תרשים את הסוחרים בשוק. הכבלים הוסרו מעל ידינו ורגלינו, לקראת הצעיפה אל השוק.

"לפתע הופיעו שני אנשים לבושי הדר. הם הסתודדו במשך כמה שניות עם בעל הספינה שנראה מפתע וכועס. נדמה כי בשל מעמדם נאלץ לשתף עמם פעולה.

בגדיו של נסים היו רטובים והוא רעד מקור.
 חכם-יעקב הביא לו שמיכה חמה ונעטף בה את גופו.

”זהו אדון אל-קסאי, מורו של הכאלוף, הציג לפנינו בעל הספינה את הנמוך מבין השנים. אל-קסאי החל לעבר בין קבוצות העבדים ולבדק אותם כמו היו סוסים. הוא הביט בפניהם, טפח על שכמם, ממש את שרירי זרועותיהם, בחן את שניהם ואת כפות רגליהם.

”בשלב זה חשתי רגוע למדי, משום שבין היהודים לא היה אחד שיכול להתחרות בגופם החסן של העבדים האחרים. ככלות הפל, הרי אנחנו איננו עבדים, אלא סתם חסרי-מזל שנתפסו בלב-ים...

”ובכל זאת, כשאל-קסאי קרב אלינו תקף אותי פחד עמוק. הוא עבר בינינו ולפתע התחלף המבט בעיניו. שוב לא סקר את גופנו, אלא התבונן בפנינו. כשהגיע אלי עצר לרגע ובחן אותי ממשכות. לפתע צדו מבטיו את דינה. הוא נגש אליה ומיד הצביע עליה ואמר – ‘אותה!’. בעל הספינה הזעיף פנים, אף לא פצה פה.

”לקחו לי כמה שניות לעפל את המתרחש. לא האמנתי שהנורא מכל עומד לקרות. כשנגש מלוחו של אל-קסאי לדינה והורה לה לבוא עמם, חשתי סחרחורת עזה וכמעט קרסתי תחתיה.

”דוקא דינה הייתה חזקה ממני. למרות גילה הצעיר, הבינה שאין לה ברירה והיא שמרה על קר-רוח. בעברה על פני אף הספיקה ללחש לי: ‘אל תדאג לי אבא, אהיה בסדר, הקדוש-ברוך-הוא ישמר עלי’...”

נסים התקשה לשלט ברגשותיו ופרץ בבכי. חכם-יעקב הניח לו לבכות ובכך לתת פרקן לצער. הוא קרב אליו ולטף את ידו. “הרגע נסים”, אמר, “אסור לך להשבר. אתה חייב לשמר על כוחותיך. למען דינה”.

כעבר כמה דקות נרגע נסים והמשיך לספר: “לפתע אמרתי לעצמי – עכשו או לעולם לא; זהו הרגע שבו נבחנת מסירותו של אב; עליך לשחרר את דינה,

ויהי מה. ואז, בלי לחשב פעמים, פתחתי בריצה אחרי דינה ושני שוביה החדשים. בעל הספינה החל לרדף אחרי תוך שהוא צורח ומקלל בלי הרף.

”כשעליתי לספון, ראיתי את אל-קסאי וחברו מעבירים את דינה אל סירה הקשורה לספינה. רצתי אחריהם כאחוז אמוק. צעקתי אליהם, התחננתי, בכיתי, אבל הם אפלו לא הקשיבו לי. בדיוק כשהגעתי למעקה הספון יצאה סירתם לדרך.”

”במין דחף בלתי נשלט, זנקתי אחריהם אל המים. בכוחותי הדלים התאמצתי לשחות אחרי הסירה, אבל זה היה חסר סכוי. כעבר שמים-שלוש דקות של שחיה נעלמה הסירה מעיני. עלייתי אל שפת הנהר, מעלה למחצה. חששתי פן אמצא ואתפס על-ידי בעל הספינה. החלטתי אפוא להסתתר עד רדת החשכה. רק לפני שעה קלה העזתי לצאת ממחבואי...”

”אתה מכרח לנוח ולאסוף כוח לקראת הימים הבאים”, אמר חכם-יעקב. “עליך להודות לה' ששמר עליך והביאך הלום. כעת, לפחות, יש בידינו קצה חוט' להגיע אל דינה. אנחנו יודעים בידי מי היא ולהיכן נלקחה.”

”אתה יודע?”, אמר נסים לחכם-יעקב בטרם פרש לישון. “הייתי משלם כל הון כדי שדינה תדע שאני חפשי ומתכוון לעשות הכל להצלתה. היא לא יודעת שקפצתי מהספינה. אלו ידעה זאת, לפחות, היה הדבר מחזק את רוחה לקראת הימים הקשים שעוד נכוננו לה...”

פרק חמישי:

קבצן רחוב

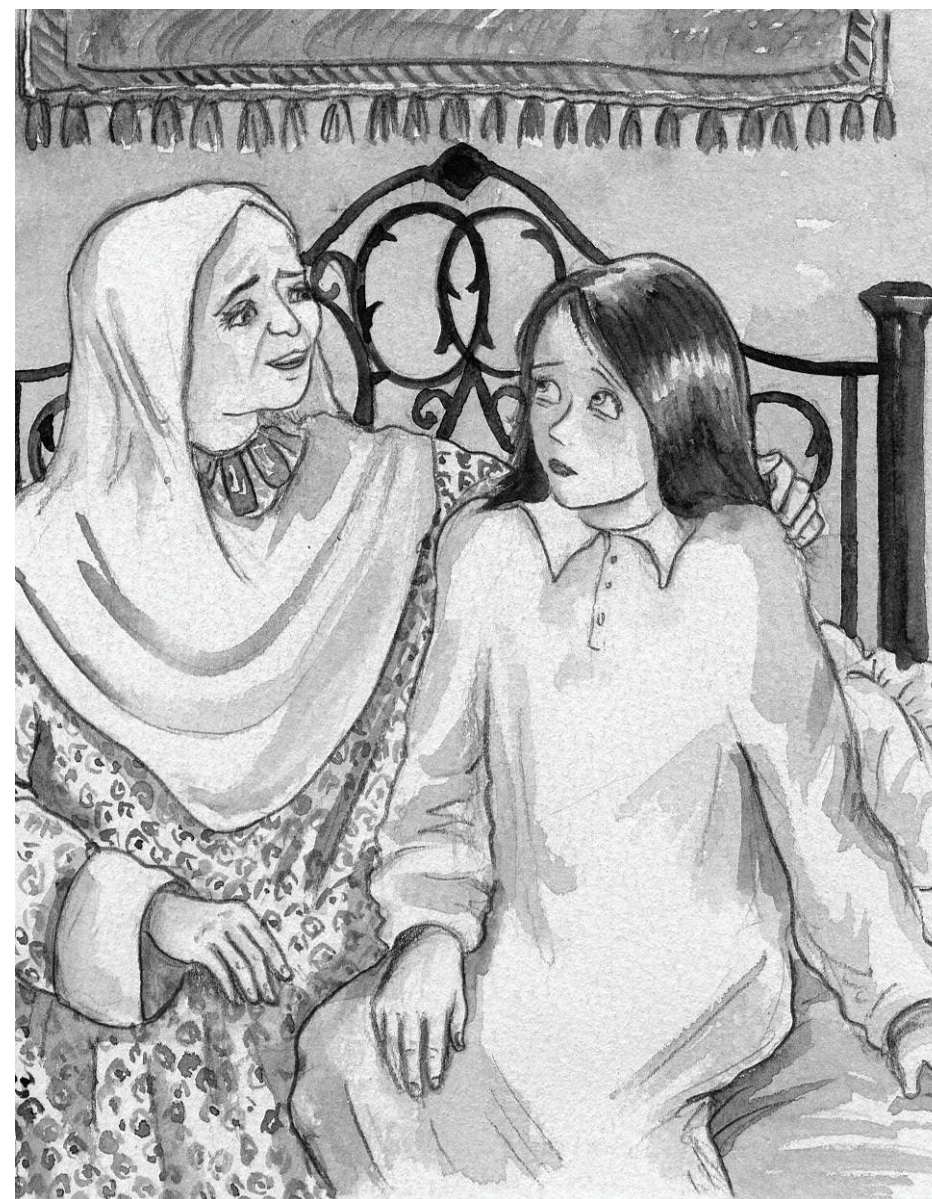
דינה התעוררה קרוב לצהריים. לפנות בקר היא הובאה אל חדר גדול ומטפח בביתו של אל-קסאי, ששכן במתחם הארמון של הפאליף. דינה הייתה מותשת לגמרי – מחסר שנה מתמשך, מהעדר מזון ותנאי מחיה נאותים ומהמתח הנפשי הרב שחווה בימים האחרונים.

היא נפלה שדודה על המטה שהצעה לה ונרדמה. בהתחלה הייתה שנתה טרופה ומקטעת. קול אביה הקורא אחריה רדף אותה גם בשנתה. מדי פעם התעוררה בתחושת סיוט. רק כשעלה הבקר שקעה בשנה עמקה.

כשפקחה את עיניה, היה זה כאמור, בשעת צהריים. לידה על המטה ישבה אשה מבגרת שחייכה אליה ברף. “נראה שימים קשים עברו עליך, ילדתי”, אמרה לה האשה ולטפה את ראשה.

האשה הציגה עצמה כ”פאטמה, אשתו של אל-קסאי, המורה של הפאליף ירום-הודו”. עד מהרה נקשרה בין פאטמה לדינה, שיחה נעימה וידידותית.

”לפני כמה חדשים נפטרה בתנו היחידה”, ספרה פאטמה לדינה. “מאז אני בודדה ואמללה. כל שמחת חיי השבתה ואיני מוצאת עוד טעם לחיי. בעלי הבטיח להביא לכאן נערה בגילה של בתנו המנוחה, כדי שתסייע לי ותשמש לי חברה. אני שמחה שמצא אותך. את נראית לי נערה חכמה ועדינה”. פאטמה נגבה שתי דמעות שגלשו במורד לחייה וצפתה למוצא פיה של דינה.

לידה על המטה ישבה אשה מבגרת שחיכה אליה ברה. "נראה שימים קשים עברו עליך, ילדתי", אמרה לה האשה ולטפה את ראשה.

דינה היתה מתוחה ומבלבלת. טרם מלאו לה חמש-עשרה שנים וכבר נאלצה להתמודד עם מצב כזה מסבך. את מוחה העסיקה כל העת המחשבה על אביה המסכן, שנותר כלוא בבטן הספינה ואולי כבר נמכר בשוק העבדים. "האם תצליח הקהלה לפדותו? האם אופה אי-פעם לראותו?", הרהרה לעצמה נוגות.

מצד שני, דינה חשה במדת-מה ברת-מזל על שיצאה מהספינה ונמסרה לידיה של אשה כמו פאטמה, שנראתה לה טובת-לב. היא אחזה בכף-ידה של פאטמה ונשקה לה בחבה.

"חייך יהיו טובים", בקשה פאטמה לעודדה ולהרגיעה. "לא אדרש ממך דברים רבים. יש לי משרתות המפקדות על מלאכות הבית. את תהיי לצדי, תאכלי ותטילי עמי, ותהיי לי כמו בת".

"אף כיצד?! הלא יהודיה אני!", פלטה דינה ומיד נשכה את שפתיה בחשש. האם נהגה נכון בכך שחשפה את יהדותה? מה יקרה כעת?

לרגע הביטה בה פאטמה בהלם. אף מיד התעשתה ואמרה: "ככל שהדברים נוגעים לי, לא אכפת לי מהי דתך. כשאת בחדרך, את רשאית להתפלל ולנהג כרצונך. אף בעלי, לעמת זאת, הוא מסלמי קנאי". פאטמה הנמיכה את קולה ונימה של אזהרה עלתה מדבריה. "כדאי מאוד שלא ידע על יהדותך. זה עלול להכניסו למצב לא נעים שבו יאלץ לכפות עליך דברים בנגוד לאמונתך". דינה הנהנה בשתיקה.

בימים הבאים החלה דינה להסתגל לסביבתה החדשה ולהפיר את הבית הגדול ואת מנהגיו. הבית שכן בקצהו הדרומי של בסתן עצי פרי ונוי שהקיף את ארמון הפאליה. את הבסתן כלו הקיפה חומת אבן גבוהה. אי-אפשר היה לראות או לשמע את הנעשה מעברה השני של החומה. בשער החומה נצבו

בְּקִבְעוֹת שְׁנֵי שׁוּמְרִים. בְּיָמִים הָרִאשׁוֹנִים עוֹד הִשְׁתַּעֲשַׁעָה דִינָה בַּמַּחְשָׁבָה עַל בְּרִיחָה מֵהָאֲרָמוֹן. אָבֵל בְּתוֹךְ זְמַן קֶצֶר הַבִּינָה שָׁאִין לְכַף שׁוֹם סְכוּי. בַּהִיּוֹתָה בּוֹגֶרֶת בְּנַפְשָׁהּ, יִדְעָה דִינָה שְׁבִשְׁלֵב זֶה עָלֶיהָ לְהִתְאָזֵר בְּסַבְלָנוֹת וְלִרְכֹּשׁ אֶת אֲמוּנָם שֶׁל אַנְשֵׁי הָאֲרָמוֹן.

בַּחֲדָרָה הַפְּרָטִי נִהְנְתָה דִינָה מִחֶפֶשׁ פְּעֵלָה מְלֵא. שָׁם יָכְלָה לְהִתְפַּלֵּל לָהּ, לֵאכֹל אֶת הַמֵּאֲכָלִים שֶׁהִיְתָה מְכִינָה לְעֲצָמָהּ, וְאֶפְלוּ לְהִדְלִיק נֵר בְּכָל עָרֵב שַׁבָּת. כִּף נִהְגָה מֵאִז מוֹת אָמָה.

יְהוּדֵי בְּגָדָד לֹא שָׁכְחוּ אֶת דִּינָה. הַסְפִּינָה וּבָה שְׂמוֹנֶת הַיְהוּדִים הַנוֹתְרִים אֲתָרָה לְאַחַר מֵאֲמָצִים רַבִּים וְשְׂמוֹנֶת הַשְּׁבוּיִים הַיְהוּדִים שֶׁנּוֹתְרוּ בָּהּ נִפְדּוּ וַיֵּצְאוּ לְחַפְשֵׁי. כַּעַת רַכְזוּ כָּל הַמֵּאֲמָצִים בַּהֲצַלְתָּהּ שֶׁל דִּינָה.

בְּתוֹךְ כִּף הַחֲלִיט נְסִים, בְּעֲצָה אַחַת עִם רֵאשֵׁי הַקְּהָלָה, לְנִסּוֹת לְהִתְקַרֵּב אֶל אֲרָמוֹן הַכְּאֵלִיף, כְּדֵי לִיצֹר מִגַּע כְּלִשְׁהוּ עִם בְּתוֹ. נְסִים נוֹתֵר בְּבִגְדָיו הַבְּלוּיִים וְהַמְרַפְטִים וְהַשְׁתַּלֵּב יָפָה בְּקִהְלַת הַקְּבָצָנִים שֶׁהִסְתּוֹבְבָה בְּרַחוּבוֹת הַקְּרוּבִים לְאֲרָמוֹן.

הוא נפגש עם אנשים שבקרו פעם בארמון, חקר אותם, חבר פרט אל פרט ואסף מידע על מבנה הארמון, על סדר הזמנים שעל-פיו הוא מתנהל, ועוד. במוחו של נסים התרוצצו תכניות שונות.

פָּרֵק שְׁשִׁי:

מְטַפַּחַת מְשִׁי

גַּעְגּוּעֵיהָ שֶׁל דִּינָה אֶל אָבִיהָ גָּבְרוּ מִיּוֹם לְיוֹם. כְּבָר כַּמָּה שָׁבוּעוֹת חָלְפוּ עָלֶיהָ בְּאֲרָמוֹן הַכְּאֵלִיף. מֵאִז לֹא יֵצְאָה אֶפְלוּ פַּעַם אַחַת מִחוּץ לְחוֹמוֹת הָאֲרָמוֹן. דִּינָה יִדְעָה שֶׁכָּל עוֹד הִיא כְּלוּאָה בֵּין חוֹמוֹת, קְלוּשִׁים הַסְּכוּיִים שֶׁמִּישְׁהוּ מִהֲקַהְלָה הַיְהוּדִית יֵצְלִיחַ לִיצֹר עֲמָה קָשֶׁר.

האם מישוהו בעולם יודע על המצאי כאן? האם יש בכלל מי שחושב עלי ומנסה לחלץ אותי? – שאֵלָה דִינָה אֶת עֲצָמָה שׁוֹב וְשׁוֹב. "כָּל דָּבָר בּוֹזְמָנוּ", נִהְגָה פֵּאטְמָה, אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל אֶל-קֶסֶאִי, לוֹמֵר לָהּ בְּכָל פַּעַם שֶׁדִּינָה הֲצִיעָה לָהּ לְצֵאת יַחַדוֹ לְטִיּוֹל בְּעִיר.

עָרַב אַחַד הַפְּתִיעָה פֵּאטְמָה אֶת דִּינָה כְּשֶׁהוֹדִיעָה לָּהּ: "מִחַר נִצָּא לְסִיּוּב קְנִיּוֹת בְּעִיר". דִּינָה לֹא יִדְעָה אֶת נַפְשָׁהּ מֵאֲשֶׁר. "בְּקְרוּב יִתְקַים נִשְׁף בְּאֲרָמוֹן וְאֲנִי חִיבֵת לְרַעֲנֵן אֶת הַמְּלַתְחָה שְׁלִי", הִסְבִּירָה פֵּאטְמָה.

לְמַחֲרָת בְּבִקְרָה נִפְתְּחוּ שְׁעָרֵי הָאֲרָמוֹן וּשְׁתֵּי נָשִׁים יֵצְאוּ מִתּוֹכוֹ – הָאֶחָת מִבְּגֶרֶת וְהַשְּׁנִיָּה צְעִירָה. מִרְאֵה הַשְּׁתֵּים עוֹרֵר מִיַּד אֶת תְּשׁוּמַת-לְבוֹ שֶׁל נְסִים שֶׁשׁוֹחַח בְּאוֹתָהּ שְׁעָה עִם חֲבֵרָיו הַקְּבָצָנִים.

פְּנֵי הַנָּשִׁים הָיוּ מְכֻסּוֹת בְּרַעְלָה, לְבַד מְעִינִיהֶן שֶׁנּוֹתְרוּ גְלוּיוֹת. נְסִים חָשׂ הַתְּרַגְּשׁוֹת פְּנִימִית לֹא מְסֻבֶּרֶת. הוּא נִתַּק עֲצָמוֹ מִחֲבוּרַת הַקְּבָצָנִים וּפְסַע כַּמָּה פְּסִיעוֹת לְעֵבֶר שְׁעַר הָאֲרָמוֹן.

לבו החל להלם בפראות. כעת משהתבונן בצעירה מבין השתיים, לא נותר בלבו כל ספק בדבר זהותה. "דינה", מלמל לעצמו ומיד נשף את שפתיו. הדבר האחרון שרצה הוא שזהותו תחשף. חמור מכך יהיה אם יודע למישהו על קשר הדם בינו לבין דינה. במקרה הטוב – חשב לעצמו – ישלף לפלא.

מוחו של נסים פעל בקדחתנות. היה עליו לרמוז לדינה שהקבצן העלוב שלפניה אינו אלא אביה, וזאת בלי שאיש מהסובבים יבחין בכך. "בקשיש! בקשיש!" (= "נדכה! נדכה!") סלסל נסים בקולו כמנהג קבצני בגדד.

דינה הפנתה ראשה לעברו ופתחה את תיקה הקטן והוציאה מתוכו מטבע. נסים חיך בתוכו. הוא הכיר את לבה הרחום של דינה. אולם באותו רגע, מנעה האשה המבגרת מדינה לגשת אליו ולתת לו את המטבע. "אין זה יאה לך לפנות לקבצן-רחוב אלמוני", סננה האשה. דינה השיבה את המטבע לתיקה ועמדה לעלות על הכרכרה שהמתינה להם בפתח הארמון.

נסים ידע שאסור לו להחמיץ את ההזדמנות. שבועות רבים חפה לרגע הזה וכעת לא יניח לו לחמק מידי בלי שישגיג את מבקשו. "תודה רבה גברת טובת-לב, תודה לך אמא'ה קטנה!", קרא אחרי דינה. חבורת הקבצנים פרצה בצחוק לשמע קריאתו המוזרה של נסים.

לבה של דינה החסיר פעימה. "אמא'ה קטנה" היה אחד מכינויי החפה שבהם נהג אביה לכנותה מאז מות אמה. היא התקשתה להאמין למשמע אוניה. האמנם הצליח אביה להמלט מספינת העבדים ולאחרת?

דינה סובבה את ראשה לאחור ונעצה מבט חד וארף בקבצן. ברגע הזה שמחה דינה מאוד על הרעלה שכפסה את פניה. אלו היו פניה גלויות היתה פאטמה מבחינה מיד בתורוון שהציף אותן. דינה הביטה באביה והנהנה קלות בראשה. נסים השיב לבתו מבט רב-משמעות והנהן אף הוא בראשו.

"בקשיש! בקשיש!" (= "נדכה! נדכה!") סלסל נסים בקולו כמנהג קבצני בגדד.

“את נראית לי נרגשת במקצת”, קטעה פאטמה את חלופי המבטים בין דינה לאביה. “אה... פן... אחרי הכל, כבר הרבה זמן לא יצאתי אל העולם הפתוח”, נחלצה דינה מהשאלה המביכה.

דינה לא היתה בטוחה לגמרי שהצליחה להבהיר לאביה שהיא יודעת מיהו. היא החליטה לשגר אליו סימן. ברשותה נמצאה מטפחת משי שנשתמרה אצלה. זו היתה המזכרת היחידה שנותרה לה מאמה המנוחה. דינה נצלה רגע שבו היתה פאטמה עסוקה בקניותיה. היא נגשה אל הרכב והושיטה לו את המטפחת. “כשנשוב לארמון, אנא תן את המטפחת לקבצן שבקש נדבה. הוא נראה כל-כך מסכן!”... הרכב הבטיח לדינה למלא את בקשתה.

כשקבל נסים את המטפחת לא היה קץ לאשרו. כעת ידע בבטחה שדינה זהתה אותו.

בערב נקראה דינה ללשכתו של אל-קסאי. מאז הובאה לארמון לא נקראה אף-פעם על-ידי אל-קסאי, ללשכתו. “הענין חשוב ורציני ביותר”, נאמר לה. לבה של דינה הלם בדאגה. סודי נתגלה – אמרה לעצמה. חשדה נפל מיד על הרכב. לא היה לה ספק: הרכב מעל באמונה והלשין עליה.